

HỌC PHẦN 2:**Suy nghĩ về “rối loạn thông tin”: các hình thức tin sai, tin xuyên tạc, và tin nguy hại**

của Claire Wardle và Hossein Derakhshan

Tóm tắt

Trước giờ có nhiều cách dùng thuật ngữ “tin giả” hay thậm chí “truyền thông giả” để miêu tả nội dung đưa tin mà nguyên đơn không đồng ý. Bản đồ xu hướng của Google cho thấy mọi người bắt đầu gia tăng tìm kiếm thuật ngữ này vào sáu tháng cuối năm 2016.¹ Trong học phần này, người học sẽ hiểu tại sao thuật ngữ này a) không đủ để giải thích quy mô của sự ô nhiễm thông tin và b) tại sao thuật ngữ này lại trở nên trực trặc đến độ chúng ta nên tránh dùng nó.

Thật không may, cụm từ này vốn dễ bị chính trị hóa và triển khai như một vũ khí tấn công ngành công nghiệp tin tức, như một cách phá hoại công tác đưa tin mà các nhà cầm quyền không ưa. Thay vào đó, các thuật ngữ tin sai và tin xuyên tạc được khuyến dùng. Học phần này sẽ xem xét những loại khác nhau đang tồn tại và vị trí của chúng trong quang phổ “rối loạn thông tin”.

Hội chứng này bao gồm sự châm biếm và chế nhạo, các tít giật gân, việc sử dụng sai lệch các chú thích, hình ảnh hay số liệu, cũng như những nội dung chân thực được chia sẻ ngoài văn cảnh, nội dung mạo danh (khi tên của một nhà báo hay logo của một phòng tin được sử dụng bởi những người không chút liên quan), và nội dung nguy tạo và bịa đặt. Những ví dụ này cho thấy cuộc khủng hoảng này phức tạp hơn nhiều những gì mà thuật ngữ “tin giả” miêu tả.

Nếu chúng ta muốn tìm giải pháp để đối phó với những loại thông tin đang làm ô nhiễm các dòng chảy truyền thông xã hội của chúng ta và ngăn chúng chảy vào các sản phẩm đầu ra của truyền thông truyền thống, chúng ta cần bắt đầu suy nghĩ về vấn đề này một cách chu đáo hơn. Chúng ta cũng cần suy nghĩ về những người tạo ra loại thông tin này, và điều gì khiến họ làm như vậy. Họ đang sản xuất các loại nội dung gì, và chúng đang được khán giả tiếp nhận như thế nào? Và khi chính những khán giả đó quyết định chia sẻ lại những bài đăng đó, động cơ của họ là gì? Vấn đề này hàm chứa nhiều khía cạnh, và nhiều cuộc tranh luận chưa nắm bắt được sự phức tạp này. Đến cuối học phần này, người học sẽ có khả năng sử dụng các thuật ngữ và các định nghĩa phù hợp cho việc thảo luận các vấn đề liên quan đến “rối loạn thông tin”.

Đề cương

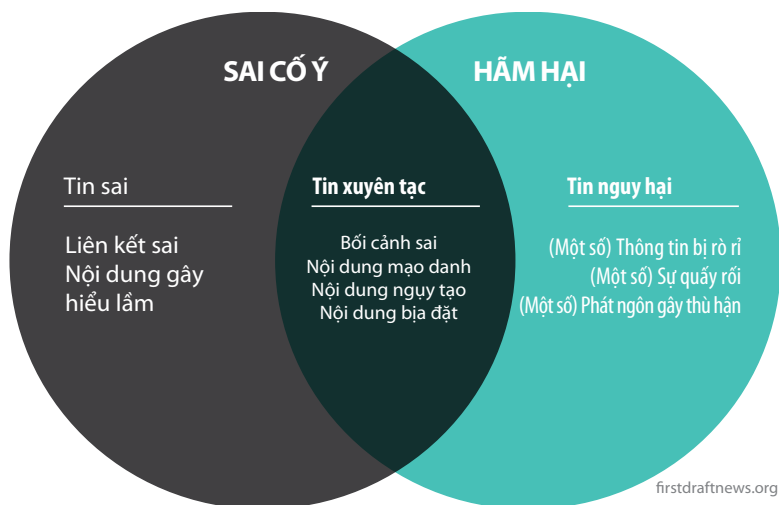
Cuốn sách này sử dụng các thuật ngữ “tin xuyên tạc” và “tin sai” để tương phản với thông tin có thể kiểm chứng, vì lợi ích công, điều mà báo chí đích thực mang lại. Học phần này sẽ tập trung vào đặc tính của tin xuyên tạc.

¹ Bản đồ xu hướng Google của thuật ngữ *Tin giả*: <https://trends.google.com/trends/explore?date=today%205-y&q=fake%20news> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

Phần lớn diễn ngôn về “tin xuyên tạc” đánh đồng hai khái niệm sau: tin sai và tin xuyên tạc. Tuy nhiên, chúng ta nên phân biệt tin sai là thông tin không đúng sự thật, nhưng người phát tán nó lại nhầm tưởng nó là thật. Tin xuyên tạc là thông tin không đúng sự thật, và người phát tán nó biết rõ điều này. Tin xuyên tạc là một lời nói dối cố ý, có chủ đích, nhằm vào những người bị những kẻ ác ý chủ động lừa dối.²

Một phạm trù thứ ba có thể gọi là tin nguy hại; thông tin, dựa trên hiện thực, nhưng được dùng để gây hại cho một cá nhân, tổ chức hay quốc gia. Một ví dụ là một bài phóng sự tiết lộ thiên hướng tình dục của một cá nhân mà không mang lại lợi ích công gì. Ta cần phân biệt các thông điệp đúng sự thật với các thông điệp không đúng sự thật, nhưng cũng cần phân biệt những thông điệp đúng sự thật (hoặc chứa một phần sự thật) nhưng lại được sáng tạo, sản xuất hay phân phối bởi “những tác nhân” có ý đồ hoại hơn là phục vụ lợi ích công. Những tin nguy hại như thế - như thông tin có thật nhưng lại xâm hại đến sự riêng tư của một cá nhân mà không mang lại lợi ích công gì - đi ngược lại chuẩn mực và đạo đức của báo chí.

Tuy có các đặc tính riêng biệt nêu trên, nhưng hậu quả mà những thông tin này gây ra đối với môi trường thông tin và xã hội có thể tương tự nhau (ví dụ: làm tha hóa tính liêm chính của quá trình dân chủ, giảm tỷ lệ tiêm phòng vắc-xin). Bên cạnh đó, nhiều trường hợp cụ thể có thể thể hiện những sự kết hợp của cả ba khái niệm này, và bằng chứng chỉ ra rằng những ví dụ đơn lẻ của một loại thường kèm theo cả những loại khác (ví dụ: trên những nền tảng khác nhau hoặc xuất hiện theo thứ tự) như là một phần của một chiến lược thông tin rộng lớn hơn của những tác nhân nhất định. Tuy vậy, ta cần ghi nhớ các đặc tính khác nhau trên vì các nguyên nhân, kỹ thuật và phương pháp xử lý có thể theo đó mà khác nhau.

Hình 1: “Rối loạn thông tin”

2 Người học có thể tìm hiểu sâu hơn về các định nghĩa trong nghiên cứu của Karlova và Fisher (2012).

Cuộc bầu cử tổng thống Pháp năm 2017 cung cấp những ví dụ minh họa cho cả ba loại “rối loạn thông tin” này.

1. Ví dụ về tin xuyên tạc:

Một trong những trò lừa bịp có chủ đích của chiến dịch tranh cử ở Pháp là việc tạo ra một bản sao tinh vi của tờ báo *Le Soir*³ của Bỉ với một bài báo sai sự thật về việc ứng cử viên tổng thống Emmanuel Macron được Ả Rập Xê-út tài trợ. Một ví dụ khác là việc lưu truyền các tài liệu trên mạng khẳng định một điều sai sự thật rằng ông này đã mở một tài khoản ngân hàng ngoài tại Quần đảo Bahamas.⁴ Và cuối cùng, tin xuyên tạc được lưu truyền thông qua “những cuộc đột kích trên Twitter” khi mà những mạng lưới lỏng lẻo của các cá nhân cùng lúc lên Twitter để tung ra các hashtag và thông điệp giống hệt nhau để lan truyền tin đồn về đời tư của vị ứng cử viên tổng thống.

2. Ví dụ về tin sai:

Một vụ tấn công khủng bố trên đại lộ Champs Elysees ở Paris vào ngày 20 tháng 4 năm 2017 đã khơi nguồn cho một loạt các tin sai⁵ như thường thấy trong hầu hết mọi tình huống tin nóng. Các cá nhân trên mạng xã hội vô ý xuất bản nhiều tin đồn, ví dụ như tin một viên cảnh sát thứ hai đã bị giết. Những người chia sẻ loại nội dung này hiếm khi làm vậy để gây hại. Đúng hơn là, họ bị cuốn vào thời cuộc, chỉ đang cố gắng giúp đỡ, nhưng lại không kiểm tra và kiểm chứng thông tin họ đang chia sẻ một cách đầy đủ.

3. Ví dụ về tin nguy hại:

Một ví dụ nổi bật về tin nguy hại xảy ra khi thư điện tử của Emmanuel Macron bị rò rỉ ngay trước ngày bầu cử thay thế vào ngày 7 tháng 5. Những email này được coi là thật. Tuy nhiên, bằng cách tung thông tin riêng tư ra trước công chúng chỉ vài phút trước khi có thể áp dụng lệnh cấm đưa tin về bầu cử ngay trước khi bỏ phiếu, vụ rò rỉ này được thiết kế để gây tổn hại tối đa cho chiến dịch của Macron.

Thuật ngữ tuyên truyền không đồng nghĩa với xuyên tạc, mặc dù tin xuyên tạc có thể phục vụ những lợi ích của tuyên truyền. Nhưng tin tuyên truyền luôn mang tính thao túng công khai hơn so với tin xuyên tạc, thông thường là vì nó truyền tải những thông điệp cảm xúc hơn là thông tin.⁶

Trong học phần này, chúng ta tập trung vào tin sai và cụ thể là tin xuyên tạc, và chia sẻ một số ví dụ về các loại thông tin khác.

Các phạm trù tin xuyên tạc, tin sai và tin nguy hại được phác thảo ở trên không nên bị đánh đồng với những định hướng khác nhau của tự sự tin tức thật.

Ví dụ, một nhà báo có thể viết: “Dù không quy mô như vụ lường gạt giới đầu tư của Bernie Madoff, nhưng vụ việc mới được cho là lừa đảo này đã giáng một đòn chí mạng vào các nhà đầu tư nhỏ”. Một nhà báo khác có thể diễn đạt theo một cách hợp lý khác:

3 CrossCheck, 2017. *Phải chăng chiến dịch tranh cử vị trí Tổng thống Pháp của Macron được Ả Rập Xê-út tài trợ?* Truy cập tại: <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/macrons-campaign-french-presidency-financed-saudi-arabia/> [truy cập vào ngày 03/04/2018].

4 CrossCheck, 2017. *Có phải Emmanuel Macron đã mở tài khoản ngân hàng ở nước ngoài?* CrossCheck. Truy cập tại: <https://crosscheck.firstdraftnews.org/checked-french/emmanuel-macron-open-offshore-account/> [truy cập vào ngày 03/04/2018].

5 Một ví dụ là tin đồn rằng những người theo đạo Hồi ở Anh ăn mừng vụ tấn công. Tin đồn này đã bị vạch trần bởi dự án Crosscheck: Dự án Crosscheck, (22 tháng 4 năm 2017). *Có phải những người theo đạo Hồi ở Luân Đôn đã “ăn mừng” vụ tấn công khủng bố trên đại lộ Champs-Elysees không?* Dự án CrossCheck. Truy cập tại: <https://crosscheck.firstdraftnews.com/checked-french/london-muslims-celebrate-terrorist-attack-champs-elysees/> [truy cập vào ngày 03/04/2018].

6 Neale, S. (1977). *Tuyên truyền*. Screen 18-3, trang 9-40.

“Vụ việc mới được cho là lừa đảo này đã giáng một đòn chí mạng vào các nhà đầu tư nhỏ, nhưng nó không lớn như vụ lường gạt giới đầu tư của Bernie Madoff”. Cách viết thứ hai có phần giảm thiểu tối đa mức độ nghiêm trọng của vụ mới. Vấn đề nhấn mạnh vào điểm nào trong những ví dụ này bản thân nó không dẫn đến sự duy trì tin sai hay tin xuyên tạc theo những nghĩa được miêu tả dưới đây. Một tình huống có thể có hai cách diễn giải hợp lý như nhau.

Điểm cốt lõi là tự sự hiện diện trong tin tức, cũng như trong tin xuyên tạc, tin sai và tin nguy hại. Do vậy tự sự gắn chặt với việc lựa chọn dữ kiện gì làm tâm điểm của tin (hay trong việc dữ kiện gì bị bỏ qua hay bị tách ra khỏi văn cảnh trong truyền thông độc hại). Một tin phóng sự về tội ác, mà không phải tin xuyên tạc hay anh chị em họ của nó, có thể cần đề cập đến chủng tộc hay quốc tịch giả định của thủ phạm và nạn nhân. Sự thật có thể là kẻ trấn lột bị tình nghi là một người đàn ông nhập cư, và nạn nhân rõ ràng là một phụ nữ bản xứ. Tuy nhiên, việc bất cứ dữ kiện nào ở trên có trở thành tâm điểm của câu chuyện hay không lại là một chức năng của năng lực điều tra của nhà báo, và cụ thể là một phần của ý thức hệ, quan điểm và tự sự về ý nghĩa và luật nhân quả mà phóng viên một cách có ý thức hay vô thức đặt “lên bàn”. Đây là một lý do tại sao “kiểm tra thông tin” có thể kết hợp hiệu quả với “tháo dỡ tự sự” - xem xét các cấu trúc ý nghĩa mà trong đó các dữ kiện và phi dữ kiện được huy động vì những mục đích cụ thể. Các tự sự trong báo chí chân chính có thể khác nhau, và sự tồn tại của chúng không làm báo chí mất đi đặc trưng của nó khi so sánh với tự sự trong các hình thức thông tin khác, như bảy hình thức được liệt kê dưới đây:

1. Châm biếm và chế nhạo

Gộp hình thức chế nhạo vào loại hình học về tin xuyên tạc và tin sai, có lẽ là đáng ngạc nhiên. Châm biếm và chế nhạo có thể được coi là một loại hình nghệ thuật. Tuy nhiên, trong một thế giới nơi con người càng ngày càng tiếp nhận thông tin qua các bảng tin xã hội, thì mọi người thường nhầm lẫn không hiểu rằng một trang mạng nào đó chỉ đang châm biếm mà thôi. Một ví dụ là từ *The Khabaristan Times*, một chuyên trang và chuyên mục châm biếm của trang tin tức *Pakistan Today*.⁷ In January 2017, the site was blocked in Pakistan and therefore stopped publishing.⁸

2. Liên kết sai

Khi tiêu đề, hình ảnh hay chú thích không hỗ trợ nội dung, đó chính là liên kết sai. Ví dụ điển hình nhất của loại nội dung này là tiêu đề giật gân. Do sức ép cạnh tranh để thu hút khán giả ngày càng tăng, các biên tập viên càng ngày càng phải sáng tác những tiêu đề giật gân để tăng số lượng nhấp chuột, dù rằng khi đọc bài báo, người đọc cảm thấy mình bị lừa. Một ví dụ kinh điển của tiêu đề giật gân có thể tìm thấy trên trang web của *The Political Insider*.⁹ Liên kết sai cũng có thể xảy ra khi hình ảnh hoặc chú thích được sử dụng, đặc biệt trên các trang như Facebook, để gây một ấn tượng nhất định, mà không hề liên quan đến nội dung. Nhưng nếu mọi người chỉ nhìn lướt qua thông tin trong tài khoản xã hội của mình mà không nhấp chuột đọc

7 Pakistan Today (2018). Các nhà nhân chủng học liên lạc với bộ lạc tách biệt xa xôi vẫn thực hành tín ngưỡng tạ an Raheel Sharif. [bản trực tuyến]. Trang Khabaristan Today: <https://www.pakistantoday.com.pk/2017/01/11/anthropologists-make-contact-with-remote-cut-off-tribe-still-thanking-raheel-sharif/> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

8 Trong số các tài liệu tham chiếu ở đây có một tài liệu được viết bởi Julie Posetti, đồng biên tập của cuốn sách này, cùng với Alice Mathews, truy cập tại: (chưa rõ nguồn).

9 The Political Insider (2015). *Cứ từ lần đầu đi bầu đã đợi 92 năm để được gặp Trump... Những gì xảy ra sau đó THẬT TUYỆT VỜI!* [bản trực tuyến]. Truy cập: <https://thepoliticalinsider.com/first-time-voter-waited-92-years-to-meet-trump-what-happened-next-is-amazing/> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

bài viết (điều này thường xảy ra) thì những hình ảnh hay chú thích gây hiểu lầm này có thể đánh lừa nhiều người.

3. Nội dung gây hiểu lầm

Loại nội dung này xảy ra khi ai đó sử dụng thông tin gây hiểu lầm để trình bày về các vấn đề hay các cá nhân theo những cách nhất định bằng cách cắt ghép hình ảnh, hay chọn lọc trích dẫn hay số liệu thống kê. Loại này được gọi là Thuyết đóng khung¹⁰. Một số trường hợp đã bị vạch trần trên Rappler.com.¹¹ Hình ảnh là phương tiện đặc biệt hữu hiệu để phát tán thông tin gây hiểu lầm, vì não bộ của chúng ta thường đánh giá hình ảnh một cách dễ dãi.¹² Quảng cáo “bản địa” hay được trả tiền bắt chước nội dung báo chí cũng rơi vào phạm trù này khi khán giả không được thông báo đầy đủ đây là sản phẩm được tài trợ.¹³

4. Bối cảnh sai

Một trong những lý do mà thuật ngữ “tin giả” không lột tả được vấn đề là vì nội dung thật thường được tái lưu truyền bên ngoài bối cảnh gốc của nó. Ví dụ, một hình ảnh về Việt Nam, được chụp vào năm 2007, bảy năm sau được lưu hành lại và chia sẻ dưới danh nghĩa là một tấm ảnh chụp ở Nepal sau trận động đất năm 2015.¹⁴

5. Nội dung mạo danh

Trên thực tế, các nhà báo phải đối mặt với vấn nạn mạo danh khi bút danh của họ được ghi dưới những bài báo mà họ không hề viết hay logo của các tổ chức được sử dụng bừa bãi trong video hoặc hình ảnh mà họ không tạo ra. Ví dụ, trước kỳ bầu cử ở Kenya vào năm 2017, đài BBC Châu Phi đã phát hiện ra ai đó đã dựng một đoạn video có logo và khẩu hiệu của BBC đã được chỉnh sửa bằng photoshop, và đoạn video này được lưu hành trên ứng dụng WhatsApp.¹⁵ Vì vậy BBC đã phải làm một đoạn video và chia sẻ trên mạng xã hội, cảnh báo mọi người để họ tránh bị lừa bởi đoạn video bịa đặt.

6. Nội dung ngụy tạo

Nội dung ngụy tạo xảy ra khi nội dung thật bị tác động để đánh lừa khán giả. Ví dụ, ở Nam Phi, những hình ảnh đã bị tác động cho thấy nữ biên tập viên cộng tác của tờ HuffPost Ferial Haffajee đang ngồi trong lòng của doanh nhân Johan Rupert, quy cho hai người tội quan hệ với nhau.¹⁶

10 Entman, R., Matthes, J. và Pellicano, L. (2009). Bản chất, nguồn gốc, và hệ quả của hiện tượng đóng khung tin tức. Trong: K. Wahl-Jorgensen và T. Hanitzsch (Công tác viên), biên soạn, *Handbook of Journalism Studies*. [bản trực tuyến]. New York: Routledge, trang 196-211. Truy cập tại: <https://centreforjournalism.co.uk/sites/default/files/richardpendry/Handbook%20of%20Journalism%20Studies.pdf> [truy cập vào ngày 03/04/2018].

11 Punongbayan, J. (2017). Có phải thay đổi thực sự đã xuất hiện? Những biểu đồ gây hiểu lầm và làm sao để nhận ra chúng. Rappler.com. [bản trực tuyến]. Truy cập tại: <https://www.rappler.com/thought-leaders/20177731-duterte-change-fake-news-graphs-spot> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

12 Xem bài viết của Hannah Guy trong mục bài đọc của bài học này.

13 Xem Học phần 3.

14 Pham, N. (2018). “Bức ảnh những nạn nhân động đất tại Nepal” đầy ám ảnh được chụp ở Việt Nam. BBC. [bản trực tuyến]. Truy cập tại: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-32579598> <https://www.rappler.com/thought-leaders/20177731-duterte-change-fake-news-graphs-spot> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

15 Cuộc bầu cử ở Kenya: Những bản tin mạo danh CNN và BBC được lưu hành. [bản trực tuyến]. Truy cập tại: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-40762796> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

16 Haffajee, F. (2017). Ferial Haffajee: Xưởng tin giả Gupta và tôi. HuffPost South Africa. [bản trực tuyến]. Truy cập tại: https://www.huffingtonpost.co.za/2017/06/05/ferial-haffajee-the-gupta-fake-news-factory-and-me_a_22126282/ [truy cập vào ngày 06/04/2018].

7. Nội dung bịa đặt

Loại nội dung này có thể xuất hiện dưới hình thức văn bản, ví dụ như “các trang tin” hoàn toàn bịa đặt như WTOE5 News, một trang tin tức kỳ ảo tự phong xuất bản một bài báo gợi ý rằng Giáo hoàng ủng hộ Donald Trump làm Tổng thống. Hoặc loại này cũng có thể là hình ảnh, như một hình ảnh đồ họa được thiết kế để đưa ra thông tin không đúng là người dân có thể bỏ phiếu cho Hillary Clinton bằng tin nhắn SMS¹⁷. Những hình ảnh đồ họa này nhắm vào cộng đồng thiểu số trên mạng xã hội trong cuộc chạy đua bầu cử tổng thống tại Hoa Kỳ.

Công chúng nói chung, và nhà báo nói riêng, cần phân biệt “các yếu tố” của “rối loạn thông tin”: tác nhân, thông điệp, và những người diễn giải. Trong ma trận này, có những câu hỏi cần phải được đặt ra cho từng yếu tố. Tác nhân bịa đặt thông điệp có thể không phải là tác nhân sản xuất thông điệp - và cũng có thể khác với “tác nhân” phát tán thông điệp. Tương tự như vậy, chúng ta cũng cần tìm hiểu thấu đáo những tác nhân này là ai và động cơ thúc đẩy họ là gì. Ngoài ra, chúng ta cũng cần tìm hiểu các loại thông điệp khác nhau được các tác nhân phát tán, để có thể bắt tay vào việc đánh giá quy mô của từng loại và tiến hành xử lý chúng. (Các cuộc tranh luận đến thời điểm này hầu như chỉ tập trung vào các trang tin văn bản bịa đặt, nhưng nội dung hình ảnh cũng được lan truyền rộng không kém và còn khó nhận diện và vạch trần hơn nhiều).

Cuối cùng, chúng ta cần xem xét ba “giai đoạn” khác nhau của “rối loạn thông tin”: sáng tác, sản xuất, và phân phối (Hình 2). Việc xem xét các giai đoạn khác nhau của một trường hợp “rối loạn thông tin” cùng với các yếu tố của nó đóng vai trò quan trọng vì tác nhân chỉ đạo nội dung thường tách biệt với những người sản xuất và phát tán.

Hình 2: Ba yếu tố của “rối loạn thông tin”

Ví dụ, động cơ của kẻ chủ mưu “sáng tác” ra một chiến dịch tin xuyên tạc được nhà nước tài trợ hoàn toàn khác với động cơ của những kẻ chọc phá được trả lương bèo bọt để làm nhiệm vụ biến các chủ đề của chiến dịch thành những bài đăng cụ thể. Và một khi thông điệp đã được phân phối, nó có thể được sản xuất và phân phối lại không ngừng, bởi những nhân vật khác nhau, với những động cơ khác nhau. Ví dụ, một bài đăng trên

17 Haltiwanger, J. (2016). Những kẻ chọc phá phe Trump nói với những người ủng hộ Hillary Clinton rằng họ có thể bỏ phiếu bằng tin nhắn. Elite Daily. Truy cập tại: <https://www.elitedaily.com/news/politics/trump-trolls-hillary-clinton-voting-text-message/1680338> [truy cập vào ngày on 23/03/2018].

truyền thông xã hội có thể được phân phối bởi một vài cộng đồng, dẫn đến việc thông điệp của nó được chú ý và tái sản xuất bởi truyền thông chính thống (hoạt động mà không được giám sát đầy đủ) và được tiếp tục phân phối đến các cộng đồng khác nữa. Chỉ khi mô xẻ “rối loạn thông tin” theo cách này thì chúng ta mới có thể bắt đầu hiểu được những sắc thái này.¹⁸

Ví dụ về trang tin đã xuất bản câu chuyện nổi như cồn bịa đặt rằng Giáo hoàng ủng hộ ứng cử viên tổng thống Donald Trump là một trong những ví dụ điển hình nhất.¹⁹ Nó là một tình huống nghiên cứu hữu ích giúp ta suy nghĩ về các giai đoạn khác nhau của “rối loạn thông tin” (Xem Hình 3).

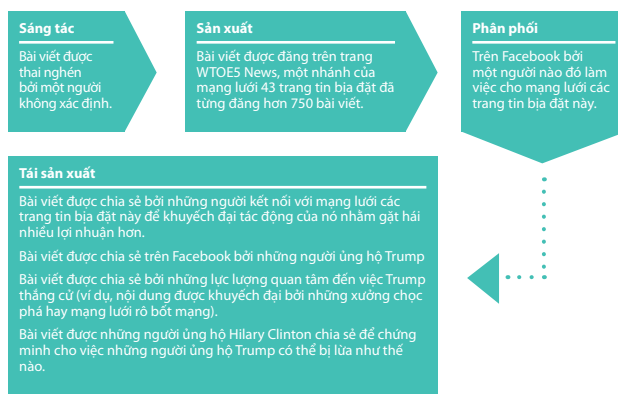
18 Chú thích từ Ban biên tập: Một hình ảnh đồ họa có thể được xem xét được in lại dưới đây:

	Tác nhân: các chính phủ, hệ điều hành tâm lý, tổ chức chính trị, doanh nhân, hãng PR, cá nhân, truyền thông	Sự hỗ trợ của phần mềm
Sáng tác nội dung – Ví dụ: câu chuyện, lời bình luận, “lượt thích”, video, ảnh chế.	Thường giấu hoặc sử dụng Danh tính thư giả hoặc ăn trộm	Giao diện tương tác
Lưu hành nội dung ví dụ bằng hình thức chia sẻ hoặc trích dẫn đường dẫn	Khai thác rò bốt mạng để trợ giúp Tấn công an ninh mạng hoặc chơi trò chơi	Rò bốt mạng
“Biên tập” nội dung: thay đổi/chỉnh sửa, điều phối/giảm tuyến		
“Chỉnh sửa” nội dung: thay đổi/ sửa đổi, tiết chế và quản lý	Xâm nhập và vào cuộc	Thuật toán

Bảng: Một mô hình độc hại - tính liêm chính của thông tin có thể bị tha hóa như thế nào.

Nguồn: Berger, G. 2017. https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_berger.pdf [truy cập vào ngày 22/04/2018].

19 WTOE 5News (2016). *Giáo hoàng Francis gây sốc, ủng hộ Donald Trump làm Tổng thống, đưa ra thông cáo*. [bản trực tuyến]. Truy cập tại: <https://web.archive.org/web/20161115024211/http://wtoc5news.com/us-election/pope-francis-shocks-world-endorses-donald-trump-for-president-releases-statement/> [truy cập vào ngày 06/04/2018].

Hình 3: Các giai đoạn của “rối loạn thông tin”

Mục tiêu của học phần

- ▶ Trở thành người tiêu thụ thông tin trên mạng sáng suốt hơn bằng việc suy nghĩ về phạm vi rộng lớn của tin xuyên tạc và tin sai.
- ▶ Suy nghĩ phản biện về những người (thường là nặc danh hay mạo danh) tạo ra những loại thông tin này, các hình thức của nó, cách nó có thể được diễn giải và lan truyền trên mạng.
- ▶ Hiểu được sự phức tạp của “rối loạn thông tin”, đặc biệt cần phân biệt những người tạo ra những loại thông tin này, các hình thức họ sử dụng và cách khán giả chia sẻ những thông điệp đó.
- ▶ Có thể hiểu được những khó khăn gặp phải trong việc đương đầu với các thách thức đến từ tin xuyên tạc và tin sai.
- ▶ Hiểu được tầm quan trọng của vấn đề “rối loạn thông tin” ảnh hưởng đến các nền dân chủ và các xã hội mở như thế nào - chủ đề của học phần trước.

Kết quả đầu ra

Kết thúc khóa học này, học viên sẽ có thể:

1. Trân trọng những cách mà chủ đề này đã được thảo luận và định hình bởi các chính trị gia, truyền thông tin tức và giới học thuật.
2. Hiểu tại sao “rối loạn thông tin” là giả dối và gây hại.

3. Hiểu các loại tin sai và tin xuyên tạc và áp dụng chúng vào những ví dụ khác nhau.
4. Suy nghĩ phản biện về một ví dụ tin xuyên tạc, phân tích ai đã khởi xướng và/hoặc tạo ra nó, thông điệp trông như thế nào và nó có thể được khán giả diễn giải ra sao.
5. Giải thích cho người khác hiểu tại sao chúng ta cần phải suy nghĩ cẩn thận về vấn đề này.

Hình thức học phần

Bài giảng lý thuyết & Thảo luận thực hành:

Các slide của Học phần này²⁰ được thiết kế để hỗ trợ một buổi thảo luận tương tác dài hơn.

Tuy nhiên, vì mục đích của giáo trình này, giảng viên nên dùng nội dung ở trên làm cơ sở cho một bài giảng lý thuyết. Các bài tập thực hành trong slide được trích ra để dùng trong một phần hướng dẫn dài 90 phút. Giảng viên nên đi qua các slide, sử dụng câu hỏi thảo luận và bài tập.

Bài tập 1: Xem Hình 4 giải thích “7 loại tin xuyên tạc và tin sai” dưới đây. Học viên được yêu cầu thảo luận theo cặp hoặc nhóm nhỏ để đưa ra ví dụ minh họa cho những phạm trù này.

20 Tài các slide tại: https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_syllabus_-_model_course_1_-_slide_deck.pdf

Hình 4: Bảy loại “rối loạn thông tin” - firstdraftnews.org

Bài tập 2: Xem biểu đồ Venn (Hình 1) - biểu đồ giải thích sự khác nhau giữa tin sai, tin xuyên tạc và tin nguy hại. Bạn có đồng ý không? Bạn thấy còn thiếu điểm nào không? Bạn có muốn phản biện gì không?

Liên kết giáo án với kết quả đầu ra

A. Lý thuyết

Bài giảng	Số giờ	Kết quả đầu ra
Thuyết trình và thảo luận tại lớp: Chia sẻ kiến thức sẵn có về những trường hợp tin xuyên tạc và tin sai gần đây.	90 phút	1

B. Thực hành

Bài giảng	Số giờ	Kết quả đầu ra
Bài tập 1: Xem Hình 4 - giải thích các loại tin xuyên tạc và tin sai, và thảo luận theo cặp hoặc nhóm nhỏ để đưa ra ví dụ minh họa cho những phạm trù này.	45 phút	2

Bài tập 2: Xem Hình 1 - giải thích sự khác nhau giữa tin sai, tin xuyên tạc và tin nguy hại. Bạn có đồng ý không? Bạn thấy còn thiếu điểm nào không? Bạn có muốn phản biện điểm nào không?

45 phút

3

Bài tập gợi ý

Xây dựng một câu chuyện bằng hình ảnh²¹ cho một đoạn video giải thích mà một công ty truyền thông xã hội có thể chạy ở đầu mục Bảng tin để cảnh báo người dùng nên cẩn thận với những điều gì khi họ tiêu thụ thông tin trên trang. Người học có thể sử dụng ví dụ về tin xuyên tạc và tin sai được phân tích trong học phần này để nêu bật những rủi ro của việc nhấn nút thích, chia sẻ, và bình luận vào các bài đăng mà người đọc không biết chắc rằng nội dung trong đó có thể là thật hay giả. Một công cụ xây dựng câu chuyện bằng hình ảnh đơn giản có thể được tìm thấy tại đây: <http://www.storyboardthat.com/>

Tài liệu

Slides: https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news_syllabus_-_model_course_1_-_slide_deck.pdf

Bài đọc

Berger, G. 2017. Tin giả và tương lai của báo chí chuyên nghiệp và có đạo đức. Bài thuyết trình tại hội thảo được tổ chức bởi Hội nghị Nhóm công tác Chủ nghĩa cực đoan chung/Châu Âu kỹ thuật số của Nghị viện Châu Âu vào ngày 6 tháng 9 năm 2017 https://en.unesco.org/sites/default/files/fake_news-berger.pdf

Busby, M. I. Khan & E. Watling (2017) *Các loại tin sai trong cuộc bầu cử ở Anh*, First Draft News, Truy cập tại: <https://firstdraftnews.com/misinfo-types-uk-election/>

Guy, H. (2017) *Tại sao chúng ta cần tìm hiểu tin sai thông qua hình ảnh*, First Draft News. Truy cập tại: <https://firstdraftnews.com/understanding-visual-misinfo/>

21 Ghi chú: Câu chuyện bằng hình ảnh là công đoạn lên kế hoạch mang tính sáng tạo được sử dụng trong ngành quảng cáo, điện ảnh, phim tài liệu và báo chí tái hiện diễn biến nội dung của văn bản, hình ảnh hoặc âm thanh bằng sự sắp xếp từng khuôn hình ảnh.

- Karlova, N.A. và Fisher, K.E. (2012) “Plz RT”: Một mô hình khuyếch tán xã hội của tin sai và tin xuyên tạc để hiểu hành vi thông tin của con người. Báo cáo của ISIC2012 (Tokyo). Truy cập tại: https://www.hastac.org/sites/default/files/documents/karlova_12_isic_misdismodel.pdf
- Silverman, C. (2017) *Đây là cách tin tức chính trị siêu đảng phái của bạn được sản xuất*, BuzzFeed News. Truy cập tại: <https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/how-the-hyperpartisan-sausage-is-made?>
- Wardle, C. và H. Derakhshan (2017) *Rối loạn thông tin: hướng tới một mô hình liên ngành cho công tác nghiên cứu và hoạch định chính sách. Hội đồng Châu Âu*. Truy cập tại: <https://firstdraftnews.com/resource/coe-report/>
- Wardle, C. và H. Derakhshan (2017). *Một năm trôi qua mà chúng ta vẫn chưa nhận thức được sự phức tạp của rối loạn thông tin trên mạng*, First Draft News. Truy cập tại https://firstdraftnews.org/coe_infodisorder/
- Zuckerman, E. (2017). *Đừng dùng từ tin giả nữa, nó chẳng giúp ích gì*, Trái tim tôi dành cho Accra. Truy cập tại <http://www.ethanzuckerman.com/blog/2017/01/30/stop-saying-fake-news-its-not-helping/>